

POWYSZSZON (78) *part praet pass pf*

powyszszon (34), **powyszszony** (26), powyszszon *a.* powyszszony (18).

powyszszon, powyszszony (27), **powyszson, powyszsony** (27), **powysshon, powysshony** (20), **powyższon, powyższony** (4); powyszszon(y) *HistAl* (4), *MurzNT* (2), *Leop* (3), *KwiatKsiąż*; powyszson(y) *OpecŻyw* (13), *PatKaz I*, *RejKup*; powysshon(y) *TarDuch* (2), *BielŻyw* (2), *WróbŻołt* (8); powyższon(y) *ModrzBaz*, *WujNT* (3); powyszszon(y) : powyszson(y) : powysshon(y) *PatKaz II* (1:1:2), *PatKaz III* (-:7:1), *LibLeg* (2:2), *Mącz* (1:1), *HistRzym* (1:-:1), *RejPos* (12:1:4).

-fzfz- (21), -fzf- (4), -schsz- (1), -fzfch- (1); -f- (25), -fz- (2); -fzf- (15), -zfz- (5); -zfz- (4).

Pierwsze o jasne; w formach niezłożonych -on OpecŻyw (2), -ón (1) *Mącz*; -ona, -ono; *w formach złożonych -on-*.

comp powyszeńszy (2); -e- (1), -(e)- (1).

sg m N powyszszon (25), powyszszony (12); ~ (*attrib*) -ony (3); ~ (*praed*) -on (25), -ony (8); -ony *TarDuch*, *LibLeg* (3), *Leop*; -on : -ony *HistAl* (2:2), *RejPos* (8:1). ◇ *D* powyszson(e)mu (1). ◇ *I* powyszszonym *RejPos* (2), powyszson(e)m (1) *RejKup*. ◇ *f N* powyszszona (6), powyszszonã, powyszeńszã (2), powyszszon(a) (18); ~ (*attrib*) -ã (1); ~ (*praed*) -a *OpecŻyw* (6), -ã (1) *WujNT*. ◇ *A* powyszsonã (1). ◇ *n N* (*praed*) powyszsono *OpecŻyw* (3), powysshon(e) (1) *PatKaz*. ◇ *pl* [*N m pers* powyszszeni.] ◇ *G* powyszszonych, powyszeńszych (4). ◇ *A subst* powyszszon(e) (2).

Składnia dopełnienia sprawcy: powyszszon(y) od kogo (5) *LibLeg* (4), *RejPos*, *przez kogo, przez co* (3) *OpecŻyw*, *HistAl*, *WujNT*.

Składnia comp: powyszeńszy niżli co (1).

Sł stp: powyszsony, powyszszony, Cn brak, Linde XVI w. (dwa z niżej notowanych przykładów).

1. *Wywyższony, uhonorowany; exaltatus HistAl, Vulg; auctus Mącz* (62) :

a. O ludziach (54) : *Wtore nyeflufchalo aby tą [Ewa, pierwsza niewiasta] myala bycz tak pouyfłona przełz którą myala wżytka natura czlouyecza bycz zarazenym zabyta PatKaz III 98v; Człowiek powyflzony tedy fie rozumem sprauie gdy fam fiebie pozna, bo ieft nawyflza mądrosć famego fiebie poznać BielŻyw 139, 164; [Prorok powiada] iako pan Iefus ktori tefth [lege: jest] chwała y głowa Kościoła miał być powyflzon WróbŻołt ff3; Prawicã tedy Bożã powyflzłoni będąc/ y obietnice Duchã fwiętego wżiãwflly od oycã/ wyflã [lege: wyflã] tego kthorego wy widzicie y flyfllycie. Leop Act 2/33, Eccli 20/30; Bo iefli to sobie vważyłz czo tho ieft być vřprawiedliwionym v Pãná fwego/ á być powyflzonym v niego/ flufzniebyłz fie mógł rozmyflić z iãkãbyłz fie pilnoścã o tym fltãrãc á o to przyczyniãc miał. RejPos 201v; iefli chczłz być powyflzłon od gořpodarzã domu onego/ cířnżze fie co ná nizłze mieyłce. RejPos 227v; [(E)xaltare powyflzon bãcz eleuata est podnyflzłona powyflzona yeft Słownic 92].*

powyszszon(y) nad kogo, nad co (15): *nãłzã nãturã przez Chriftulã ieft nãde wżytkie ánioly powyflzłona. WujNT 278; [UstKościel 85]. Cf »nad wszystkie powyszsona«.*

powyszson nad kim (2): *[[Juno mówi] Ieftem wniebie przełżona. Y nád rzyflã niebieflã powyflłonã. SądParysa B2.] Cf »powyszsona nad wszystkimi«.*

powyszszon(y) czym (3): Rozmyślmyż tedy jako marya yeft łzwyąta łcząłna chwalebna ktora tak uyelkymy dary yeft pouyłłona *PatKaz III* 97v; Auctus honoribus, Powyłłżony poczćywościami. *Mqcz* 20b; *HistRzym* 128.

powyszony w czym (1): Naydzieś dalej jełli że chczec będzies A fnadz lepiej nadziej nabędzies Yż mozes bycz powyłłonem wftanie Bo to wniebie naydzie kupyć tanie *RejKup* ov.

W połączeniu szeregowym (1): nieieft iny ien by walczyl za nami iedno ti Boże nałz Ien ies błogoflawiony/ chwalebny y powyłłżony na wiek wiekow. *TarDuch* A2.

W przeciwstawieniach [w tym: bibl. (6)]: »(być) powyszszon ... poniżon (a. uniżon) (6), strącon, na niskość upadać, być aż do ziemię złożon« (9): to częłtokroć bywa iż naniłłży bywa powyłłżon/ á zalię bárzo wyłoki ná niskołć vpada. *HistAl* C5v, F4v; *MurzNT Luc* 18/14; *HistRzym* 128; Ale tu znać iż Pan powiedać raczy o onym domu á o oney ofiadłosci y krolełthwie iego/ gdzye ząwždy pyłłny będye łtrącon/ á pokorny powyłłżon. *RejPos* 227v, 199, 199v, 225; *ModrzBaz* 69.

Przysłowie bibl. [Luc 18/14 i w nawiązaniu do Matth 23/12]: bo tak napilano: Kto łie vniżá/ będye powyłłon. *OpecŻyw* 182v; *PatKaz III* 148; *MurzNT Luc* 18/14; káždy będye powyłłżon ktokolwiek tu będye vniżáł łtan łwoy *RejPos* 201, 199, 199v, 225; *ModrzBaz* 69; *WujNT* Bbbbbbb. [Ogólem 9 r.]

Wyrażenia: »powyszszon(y) w krolestwie, w krolestwo niebieskie« (2:1): Tákowy [*dobry krześcijanin*] w dzień ładny będye powyłłżon wiecznie w krolełtwo niebiełkie. *HistRzym* 102; Iż gdyś ták zniżył moy miły łynacżku ku mnie myłł á łerce łwoie/ iuż wiedz pewnie że będyełz powyłłżon w krolełtwie moim. *RejPos* 228v, 227v.

»stan powysshzony« = *zwierzchnik (1)*: Stanow powyłłżonych á przełozonych pociechá. *RejPos* 175 *marg.*

»powyszszon(y) na wszem« [*szyk 1:1*] (2): iż odeydyełz vłpráwiedliwionym przed Máyełtatem łwiętyym Pána łwego/ á będyełz ná włzem powyłłżony v niego. *RejPos* 201v, 203.

»nad wszytki(ego)(-o) (stworzenie *itp.*), nad anjoły (a. naturę anjelską), nad gwiazdy powyszona(-o); nad kormi anjelskimi, nad wszytkiemi powyszona« [*o Maryi*] [*szyk 11:5*] (5:5:1;1:1): Slułłno ieft/ aby to cialo [*Maryi*] ktore bylo z bołłtwem złączono nigdy niełprochnialo/ anij zgnilo/ ale by nad naturę aniellką bylo powyłłono na łtolełz/ ktory od wieków ieft iey ofobnie łtworzon. *OpecŻyw* 181; iakié tam bylo wielkie wesełé aniołom łwięty^m/ pannám/ męczennikom widzietz bożą matkę nad włlytki kory powyłłoną *OpecŻyw* 186, 3, 179 [2 r.], 179v, 185v; *PatKaz I* 18; y nad anyoly pouyłłłchona yey czyłłtołłcz *PatKaz II* 26, 53 [2 r.]; bądcz tak łzłachethną bycz tak pokorną a ubogą uyloko tym załluzyla yłz by byla pouyłłłona nad anyoly y wlytyky ludzye *PatKaz III* 108v; nad anyoly nad ludzye taką łalką wzyąła yłz nad wlytyko łtworzenye pouyłłłona *PatKaz III* 110v, 98, 115, 126v.

Szeregi: »powysshzony a przełozony« (1): *RejPos* 175 *marg* cf »stan powysshzony«.

»ubłogoflawion i powyszon« (1): Bo iako ona ieft dołłkonale łwiętołci nadewłlytki anioły/ tako tēz má bytz vbłogoflawiona ij powyłłłona nad nami wlytykiemi/ z dułłą ij ł ciale^m *OpecŻyw* 179v.

»uczony i powyszon« (1): a dla tego nad wlytyki ieft vcztzioná ij powyłłłona/ bo krolewą niebiełką ij matką bożą zołłala. *OpecŻyw* 3.

»powyszon i ukoronowan« (1): iużci czas przyłłfedł/ abys byla nad wlytyko łtworzenijé powyłłłona ij vkoronowána. *OpecŻyw* 179.

»wielmożny i powyszszony« (1): [Aleksander do Dariusza] ty ząfię ktory ięftes wielmożny y powyższony [qui magnus et excelsus es]/ á chęfz lie zwąć iákoby niełmiertelnym. Gdy chęfz popełnić łnami boiowanie nic nie otrzymałz ięfli mię zwyciężyłz *HistAl* C5v.

α. »Wysoki i Powyszszony« = tłumaczenie hebrajskiej peryfrazy imienia Boga „rema wenissa” (1) : Abowiem to mowi wyłoki y powyższony ktory mięłłka w wieczności [Excelsus et sublimis habitans aeternitatem]: y święthe imię ięgo ná wyłokości *Leop Is* 57/15.

β. *O panującym (w tureckich notach dyplomatycznych)* (4) : Szefflywemv od pana boga powyższony^{mv} z bozey łafky krolowy polskyemv wyelkyemv xyędzv lytewłkyemv. Rvłkiemv Pruskiemv. Zmoczekiemv. Mazoweczkiemv y ynich wiele panstw panv *LibLeg* 11/106v.

ββ. *W tytulaturze władcy tureckiego* (3) : Iam yełt Svltan Svleyman z bozey moczi pan wyelkii nie zwicziezoni od pana boga powyszszoni. Czeffarz Thur. y włchitkiej ziemie Arabłkiej *LibLeg* 11/87, 10/60, 66v.

b. *O abstraktach* (8) : Tedy będzie powyższoná prołtá połłufłnołt/ niźli ktorá fwietłká chytrółt. *OpecŻyw* [192].

powyszson(y) nad co (2): Doktorowie święci tu mówią/ iź fiedzeniję Marię a fluchanię flowa bożęgo/ powyższono ięft nad fluzbę Mártý świętę *OpecŻyw* 60; *PatKaz II* 195.

powyszszony w czym (1): á łtarólc moia będzie powyższona w miłofierdziu obfitym. *WróbŻółt* 91/11.

W porównaniu (1): A będzie powyższona iako Iednoróžecz chwałá moia *WróbŻółt* 91/11.

Wyrażenie: »powyszszony(-y) (powyszeásze) miejsce, stolec« [szyk 2:1] (2:1): raczył przeltrzezenie vczynić ná potym wiernym swoim/ by lie tákicy nádętey myfli/ á tákich powyższonych mieyłc łtrzegli/ á nie cíłnęli lie do nich/ ná ktore nie będą połádzeni *RejPos* 224, 184v, 224.

Szeregi: »pyszny a powyszszony« (1): gdyż wiefz iź on ząwždy łpycha á flkłáda mocarze s pyłżnych á s powyższonych łtolczow ich/ á poładza ná nich pokorne. *RejPos* 184v.

»powyszszony i uwielbiony« (1): A przeto yey bylo o barzo dzywne począczye. y nath człouyeczą naturą pouyższonye y nath anyelłzką naturą uuyelbyone *PatKaz II* 195.

2. *Powiększony; wzmożony, wzmocniony* (5) : Abowiemes ty łam ięft chwałá ich moci/ á z dobrej woley twoiey będzie powyższona chwałá nałza [exaltabitur cornu nostrum]. *WróbŻółt* 88/18, 88/25, ee3v.

powyszszon w czym (1): I cóż tedy napominanim czyimkolwiek mocniey możęfz być w zacnych naukach powyższon áłbo inłżych náłłádowánim więcey ząpalon? *KwiatKsiąż* A4v.

W przeciwstawieniu: »powyszson ... rozbit« (1): Przez to [dziewictwo Maryi]/ krolełtwo niebiełkie będzie powyższony/ przez to/ motz piekielná będzie rozbita. *OpecŻyw* 6.

3. *Umieszczony wysoko, wzniesiony* (6) :

Przen (2) : Firmetur manus tua et exaltetur dextera tua: iustitia et iudicium praeparatio sedis tuae Bądz vmoczniona ręka twoia á bądz powyższona prawicza twoia miły panie [...] (*koment*) bądz powyższona, to ięft raczy włtacz z martwych. *WróbŻółt* 88/14.

a. *O Chrystusie: ukrzyżowany* (4) : O Námiłofciwłfy panie Iezu Kryłte/ ięnzęs dla mnie na krzyżu podniełion/ a tak od ziemie powyższon bytz ráczyles. *OpecŻyw* 152v; A iako Mołęfz powyższonyłz (*marg*)

wzgorę wyftawił (-) węża na pułzyczy/ tak musi być powyższon [*ita exaltari oportet*] fyn człowieczy
MurzNT Ioann 3/14; WujNT Ioann 3/14; [WujPos 1579 535].

Wyrażenie: »na krzyżu powyyszony« (1): Iezu ktoris na krzyżu powyższony miedzy niebem y ziemią
wińcząc niłkie rzeczy z niebieskimi złączył. fmi. fie nad nami *TarDuch C5v*.

4. Wysoki wzrostem (1) :

W porównaniu (1): anieli wślytcy ze wśłtkich korow iéy zabieżeli [...] rzekątz: Ktorá iest ta/ tzo
tak ijdzie iako zarza/ fparwśly fie fwé⁶⁰ oblubieńtza/ świetleyślá niżli miełiątz/ iałnieyślá niżli flońce/
powyśfneślá niżli cedrus w Libánu/ a niżli cyprys na gorze Sion *OpecŻyw 182v*.

5. Pyszny, mający o sobie wysokie mniemanie; exaltatus HistAl (3) :

W przeciwstawieniu: »powyszszony ... pokorny« (2): Iż ty miły Pánie pokorny lud ząwždy
wybawiałz/ a oczy powyższzone ząwždy zelżyfz oczymá fwemi. *RejPos 13v, 201v*.

Szereg: »podniesiony w pychę i powyyszszony« (1): Słyszeliśmy iże thy będąc podniefiony w pychę/
y przez prózną chwałę powyższony [*quia elatus in superbia et per vanam gloriam exaltatus*] zebrales
łotrzyki z gránic zachodnich/ a żadałz z wielkością Perfow walczyć *HistAl C3v*.

W przen (2) : *RejPos 13v cf W przeciwstawieniu.*

Wyrażenie: »serce powyyszzone« (1): Gdyż on ząwždy obiecuie lżyć á niłzczyć myfli á fercá
powyższzone/ á powyższzić pokorne. *RejPos 201v*.

6. Kanonizowany (1) : Apotheosis, Latine Consecratio. Ex απο et Θεωσις Divinitas
Kánonizowánie. To yeft/ Pofwięcenie/ gdy który c[z]łowiek bywa powyższón/ álbo w liczbę świętych
wzięt. *Mącz 12d*.

Synonimy: 1., 3., 4. *podniesiony*.

Cf POWYSZSZYĆ